

MOORD IN DE GOELAG

**LEVEN EN DOOD VAN
ALEKSEJ NAVALNY**

John Sweeney

2024 Prometheus Amsterdam

*Luchtalarm over het hele land
Het voelt alsof iedereen naar buiten wordt gebracht
Voor executie
Maar slechts één persoon is het doelwit
Meestal degene aan de rand
Deze keer niet jij;
Alles in orde*

Victoria Amelina, Oekraïense mensenrechtenonderzoeker,
1986-2023

*Ik heb hem niet gedood. Ik heb hem neergeschoten, kogels en de
val hebben hem gedood.*

Vincent, de door Tom Cruise gespeelde huurmoordenaar
in de film noir *Collateral*, 2004

*Ik begrijp zijn standpunt niet. Ten eerste is het saai. Ten twee-
de, sorry als dit pretentius overkomt, maar je kunt beter rechttop
sterven dan blijven leven op je knieën.*

Aleksej Navalny die uitlegt waarom hij weigerde zich te laten
intimideren door de macht en corruptie van het Kremlin.

INLEIDING

Terminator 2: Judgment Day was de favoriete film van Aleksej Navalny. Hij was zo'n grote fan dat op zijn begrafenis de sentimentele melodie werd gespeeld waarbij Arnold Schwarzeneggers Terminator T-800 in een staalfabriek teruggaat naar zijn slechte metalen schepper en ondertussen voor de laatste keer zijn duim opsteekt naar John Connor, als symbool van hoop voor de mensheid. Navalny's laatste grap was natuurlijk gericht op Vladimir Poetins angst dat hij, in Arnies populaire uitspraak, zal zeggen: 'I'll be back.'

De vraag die de moordenaar in het Kremlin achtervolgt, en ook de toekomst van het grootste land ter wereld achtervolgt, is of het omleggen van Navalny's moed, charisma en eerlijkheid Rusland in het verkeerde keelgat zal schieten en Poetin ten val zal brengen, dat op een bepaalde manier Navalny met zijn gezicht half van metaal, half menselijk, knipperend met één rood cyborgoog op een dag over het Rode Plein zal stampen naar de hoge rode muren van de citadel van de bloedtsaar. Als een 'fuck you!' vanuit het graf was dat best cool geweest.

En: in stijl.

Hij werd wel degelijk omgelegd. Factchecken is moeilijk in Rusland, want als je het goed doet moet je het met de dood bekopen. Als je aan mijn woorden twijfelt krijg je het met me aan de stok. Anna Politkovskaja, Natalia Estemirova, Boris Nemtsov en Navalny hebben tegenover mij allemaal persoonlijk de

magische onwaarheden van het Kremlin tegengesproken. Nu zijn ze er niet meer: achtereenvolgens vergiftigd, daarna neergeschoten; neergeschoten; vergiftigd, twee keer, daarna vermoord, precieze methode nog onbekend. Je zult aan het eind van dit boek een uitputtende lijst zien van de mensen die door Poetin zijn vermoord met de meest waarschijnlijke methode erbij. Ik maak me trouwens geen zorgen dat ik door de psychopathische president word aangeklaagd. Hij gebruikt andere methoden om genoegdoening te krijgen.

Maar besef wel: het woord 'desinformatie' is absoluut niet sterk genoeg voor de macht van het Kremlin om twijfel en onzekerheid te zaaien in zowel alle heldere als duistere landen op aarde. Hoe moet je reageren op het kwaad als je niet zeker weet wat er precies is gebeurd? Of wie wat heeft gedaan? De kat van Schrödinger is een gedachte-experiment in de kwantumfysica dat stelt dat kleine deeltjes op twee plaatsen tegelijk kunnen bestaan zolang ze niet worden waargenomen. Stel je een kat in een doos voor met iets wat hem kan doden. Open de doos: de kat is zowel dood als levend. Het Kremlin heeft de kat van Schrödinger opnieuw gebruikt met kwade bedoelingen, zodat niet-weten, niet-begrijpen de natuurlijke toestand is van de vijanden van de Russische duistere staat. Vladimir Poetin heeft de grootste rookmachine ooit gebouwd.

Met *Moord in de goelag* probeer ik die rook weg te blazen. Dit boek is geen whodunit. Poetin haatte de Rus die hem bespote als geen ander, haatte hem zo erg dat hij hem nooit ofte nimmer bij zijn naam zou noemen. Navalny grapte met me toen ik hem in 2018 in Moskou interviewde dat hij was als 'Hij die niet bij naam genoemd kon worden' in de Harry Potter-boeken, dat 'ik Heer Voldemort ben.' Poetin heeft Navalny laten vermoorden.

Het is dus een howdunit. Hoe hebben ze hem precies vermoord? Navalny was een man met een uitzonderlijk goede

gezondheid, als je bedenkt dat hij ontelbare keren in elkaar is geslagen, twee keer werd vergiftigd en, nadat hij in 2021 terugkeerde naar Rusland, twee jaar lang werd gemarteld in Poetins goelag, waarvan driehonderd dagen in isolatie. In zijn eerste gevangenskolonie, 1K-2 Pokrov, ongeveer 90 kilometer van Moskou, werd hij acht keer per nacht wakker gemaakt. Dat was marteling door slaaponthouding.

Navalny werd overgeplaatst naar een nog onaangenamere gevangenis, 1K-6, in het dorp Melechovo. Hij beschreef de isoleercel daar, een hondenhok van twee bij drie ‘van beton... Ik heb een strandversie – erg heet en bijna geen lucht. Het raam is piepklein, door de dikte van de muren komt er geen lucht binnen – zelfs de spinnenwebben bewegen niet. Er is geen ventilatie. ’s Nachts lig je daar en voel je je als een vis op het droge.’

Zijn laatste thuis was 1K-3, de gevangenskolonie ‘Poolwolf’ midden in een wel zeer koude koel-vriescombinatie. Op een dag werd deze levenslustige en vrolijke 47-jarige vent gefilmd op een videoverbinding van 1K-3, terwijl hij de dienstdoende rechter in de zeik nam en tegen haar zei dat ze maar een deel van haar enorme salaris moest gebruiken om zijn bankrekening aan te vullen. De camera zoomde uit en je zag zijn bewakers van 1K-3 naast hem staan, lachend om de gevatheid van hun gevangene. De volgende dag was Navalny dood.

Niets wat in Rusland officieel is, is waar of blijft lang waar. Het vergiftigen van de informatiebron in de westerse wereld via bots en tegenfeiten en internetgeruchten, duistere sprookjes die worden aangewakkerd op socialmediasites, gebeurt niet per ongeluk, maar is een van de meest succesvolle exportproducten van de duistere Russische staat. Alles wat Poetin in het Westen doet heeft hij in eigen land al eens uitgeprobeerd. Hij vreet al aan de waarheid sinds het allereerste moment dat hij aan de macht was, toen Boris Jeltsin, ooit de hoop van een nieuw, democratisch Rusland maar tegen de zomer van 1999 een seniele

alcoholist die gecontroleerd werd door zijn eigen, hopeloos corrupte familie, de enge baas van de geheime politie benoemde tot waarnemend premier. Binnen enkele dagen werden flatgebouwen in Moskou en Zuid-Rusland opgeblazen door ‘Tsjetsjeense terroristen’, volgens de officiële versie van de gebeurtenissen. Maar er is overweldigend bewijs dat de ware daders van de FSB waren, de nieuwe naam voor de KGB. Lees voor meer over de erfzonde van Vladimir Poetin aan de macht, en het opblazen van Rusland, mijn boek *Killer in het Kremlin*.

Binnen enkele uren na Navalny’s dood verschenen er op internet allerlei mogelijke doodsoorzaken. De officiële versie was dat hij een natuurlijke dood zou zijn gestorven, maar toen zijn 69-jarige moeder, Ljoedmila Navalnaja, om het lichaam van haar zoon vroeg, sloegen de autoriteiten terug en startten ze een nieuw strafrechtelijk onderzoek tegen Oleg Navalny, de jongere broer van Aleksej, die drieënhalf jaar gevangen had gezeten op basis van verzonnen beschuldigingen en pas in 2018 uit de gevangenis was gekomen. Er wordt aangenomen dat Oleg is ondergedoken, maar de boodschap aan Navalny’s moeder was duidelijk genoeg: hou je mond of je zult het lichaam van je zoon, of misschien zelfs je andere zoon, nooit meer zien.

Kijk naar *The Godfather* om het Rusland van Poetin te begrijpen.

Naar aanleiding van Navalny’s dood kwamen er eerbetuigingen uit de hele wereld, maar belangrijker nog, in Rusland werden honderden mensen gearresteerd omdat ze het lef hadden stil te staan bij de dood van hun held. Een opmerkelijke uitzondering op deze uitbarsting van rouw was Vladimir Poetin. Op de dag dat het nieuws bekend werd, was hij ergens in Tsjeljabinsk, in de Oeral. Normaal gesproken is hij een stuk chagrijn als hij deelneemt aan officiële ceremonies, maar geparkeerd op veilige afstand van potentieel besmettelijke stervelingen, had Poetin veel plezier, hij lachte, plaagde en was helemaal hyper-

depiep. En waarom ook niet? Hij had net de leider van de oppositie laten vermoorden.

Poetins pr-man Dmitri Peskov reageerde ontkennend op de beschuldigingen dat de Russische staat betrokken was geweest bij de dood van Navalny. Natuurlijk deed hij dat. Peskov draagt zijn rossige haar in een matje en ziet eruit als een zombieversie van een Rotherham United-manager uit de jaren 1970. Dat Joesja Navalnaja Poetin ervan beschuldigde dat hij haar man had laten vermoorden noemde hij ‘ongegegrond en vulgair’, waarop Navalnaja zei: ‘Het kan me geen reet schelen welk commentaar de perschef van een moordenaar heeft op wat ik zeg.’

Als jongen had Navalny een poster van Schwarzenegger aan de muur van zijn slaapkamer hangen. ‘Mijn grootste held was, en is nog steeds, Arnold Schwarzenegger,’ vertelde hij in 2011 aan de Russische *Esquire*. Het is opvallend dat Navalny zo van de *Terminator 2*-cyborg hield, omdat we allemaal weten dat Terminator 1 een slechterik was. Net als Terminator 2 was Navalny een beetje een onhandige kerel, maar dat past bij iemand die de ballen heeft om het tegen Poetin op te nemen. Hij had ook charisma; hij was erg lang en had opvallend blauwe ogen, een natuurlijke leider wiens liefde voor het absurde hem ervoor behoedde een ware messias te worden. Hij was begonnen als advocaat en verdedigde mensen die de dupe waren geworden van Ruslands corruptiemachine. Als politicus begon hij als liberaal in de Jabloko-partij, maar hij raakte gefrustreerd omdat de partij te weinig aantrekkelijk was voor de gewone Russen. Toen begon zijn zeer controversiële flirt met extreemrechts. Hij kwam vanaf 2007 drie jaar achterelkaar opdagen voor de jaarlijkse ‘Russische Mars’, hoewel hij een joodse vriendin bij zich had die met een groot bord met een davidster erop zwaaide. Hij maakte wel degelijk twee misselijkmakende racistische korte video’s, waarin hij beweerde dat Tsjetsjenen ‘kakkerlakken’

waren en hij inspeelde op de angst voor immigratie. Dat ziet er niet fraai uit. In deze filmpjes kwam Navalny behoorlijk racistisch over. Toen hij echter met een beurs aan Yale studeerde was een van zijn beste vrienden de eerste zwarte Britse burgemeester van een grote stad. Navalny verdedigde zichzelf door te zeggen dat hij om Poetins fascisme effectief aan te vallen moest meespelen met een aantal vreemde bondgenoten.

Ongeveer vanaf 2011 zette hij zijn eerdere duistere onzin aan de dijk, herhaalde die nooit – maar verontschuldigde zich er ook niet voor – en werd de populairste voorvechter van een democratisch Rusland dat de stank van de poetineske corruptie zou wegblazen en de wet zou volgen.

Nadat hij extreemrechts achter zich had gelaten, kwam hij opnieuw in de problemen door de Oekraïners woedend te maken. Ten eerste nam hij in 2011 de kletspraat van het Kremlin over: ‘Natuurlijk zou het geweldig zijn als we nu in één land zouden leven met Oekraïne en Wit-Rusland, maar ik denk dat dat vroeg of laat toch wel zal gebeuren.’ Toen Rusland in het voorjaar van 2014 de Krim innam, vonden enorm veel Russen dat een goede zaak. Toen hij die oktober onder druk werd gezet door Aleksej Venediktov, het hoofd van de zender Echo Moskvy (Echo van Moskou), probeerde Navalny eromheen te draaien.

‘Is de Krim van ons?’ vroeg Venediktov.

‘De Krim is van de mensen die op de Krim wonen,’ hield Navalny een slag om de arm.

‘U ontkomt er niet aan te antwoorden. Is de Krim van ons? Is de Krim Russisch?’

‘De Krim behoort nu natuurlijk de facto toe aan Rusland. Ik geloof dat, ondanks het feit dat de Krim in beslag is genomen in een flagrante schending van alle internationale normen, de realiteit is dat de Krim nu deel uitmaakt van de Russische Federatie. Laten we onszelf niet voor de gek houden. En ik raad

de Oekraïners sterk aan om zichzelf ook niet voor de gek te houden. De Krim blijft deel uitmaken van Rusland en zal in de nabije toekomst geen deel uitmaken van Oekraïne.

Venediktov draaide de dolk nog een keer rond. Als Navalny in het Kremlin zou zitten, zou hij dan de Krim teruggeven aan Oekraïne?

‘Is de Krim soms een broodje worst, of iets wat je kunt afpakken en teruggeven?’

Voor veel Oekraïners was Navalny gewoon nog zo’n Russische imperialist die hun land op de knieën wilde houden. Toegegeven, het was altijd Navalny’s hoofddoel om Poetin uit het Kremlin te wippen. De kant kiezen van de wettige eigenaren van de Krim zou hem geen goed doen bij het winnen van stemmen in Rusland, als hij ooit de kans zou krijgen om het in eerlijke verkiezingen tegen Poetin op te nemen. Die kans kreeg hij echter nooit. In februari 2023, toen hij terug was in Poetins goelag, gaf hij de volgende verklaring: ‘Wat zijn de grenzen van Oekraïne? Het zijn dezelfde als die van Rusland, internationaal erkend en vastgelegd in 1991. Rusland heeft die grenzen toen ook erkend en moet ze nu ook erkennen. Daarover is geen discussie nodig.’

In gewone taal bedoelde hij dat de Krim Oekraïens is, punt uit. Hij riep op tot het vertrek van Rusland uit Oekraïne, tot een gedegen onderzoek naar oorlogsmisdaden en tot het betalen van herstelbetalingen door Rusland met zijn goud uit olie en gas.

‘Zijn alle Russen inherent imperialistisch? Dat is onzin. Wit-Rusland is bijvoorbeeld ook betrokken bij de oorlog tegen Oekraïne. Betekent dit dat de Wit-Russen ook een imperialistische instelling hebben? Nee, ze hebben alleen ook een dictator aan de macht. Er zullen altijd mensen zijn met imperialistische opvattingen in Rusland, net als in elk ander land met de historische randvoorwaarden hiervoor, maar ze zijn zeker niet in de

meerderheid. Zulke mensen moeten verslagen worden in verkiezingen, net zoals rechts- en links-radicalen in ontwikkelde landen verslagen worden.’

Het is bijzonder lastig om een gefundeerd oordeel te vellen over het gewicht van Russische opiniepeilingen. Mijn mening is dat als je in het Rusland van de eenentwintigste eeuw echt zegt wat je denkt, je daarna waarschijnlijk heel snel uit het raam springt. De peilingen suggereren dat Poetins ‘speciale militaire operatie’ – de oorlog van Rusland tegen Oekraïne – populair is. Navalny zei dat dat niet zo was. Hij ging verder: ‘De echte redenen voor deze oorlog zijn de politieke en economische problemen binnen Rusland en Poetins wens om koste wat kost aan de macht te blijven. Hij wil de geschiedenisboeken ingaan als “de Tsaar-Veroveraar”.’

Veel Oekraïners vinden deze uitspraak ‘te weinig en te laat.’ ‘De Russische democratie eindigt waar de Oekraïense kwestie begint,’ zeggen ze in Kyiv.

Terwijl ik deze inleiding schrijf, ben ik me ervan bewust dat mijn Oekraïense makers het niet leuk zullen vinden dat ik opkom voor Navalny. Mijn vriend Vlad Demtsjenko, die me op de tweede dag van de grote oorlog arresteerde als Russische spion, ging tegen me tekeer, doet dat nog en zal het voorlopig ook blijven doen. Hij vecht aan de frontlinie voor Oekraïne en is een held. Hij heeft al te veel geweldige Oekraïense kameraden verloren om iemand als Navalny het voordeel van de twijfel te geven. Zij geloven dat Rusland een eeuwig werkende monsterfabriek is. In februari 2022 was ik in Kyiv en zag ik de uitwerking van de Russische raketaanval op een tv-toren en zag met mijn eigen ogen hoe de mensen van het mortuarium de lichamen ophaalden van een oude man en een moeder met haar vijf jaar oude kind. Er zijn te veel momenten dat ik er moeite mee heb het niet met hen eens te zijn.

Ik denk niet dat Navalny, ondanks zijn fouten, een mon-

ster is. Het enige wat ik vanuit Londen kan zeggen, waar ik dit schrijf in de nacht voor een zoveelste operatie aan mijn knie die ik in Kyiv verpest heb bij een val op zwart ijs, is dat het feit dat Navalny is vermoord in Poetins goelag genoeg bewijs is voor het belang voor Oekraïne om zich dood te vechten. Dat ik vanuit Londen het verhaal van Navalny met al zijn gebreken vertel, helpt Oekraïne.

In de geweldige Oscarwinnende documentaire uit 2022 over Navalny vraagt regisseur Daniel Roher hem: ‘Toen je een kind was, was je je toen al bewust van politiek? Kom je uit een politieke familie?’

Navalny antwoordde: ‘Ja, mijn familie praat de hele tijd over politiek. Ze beginnen steeds meer te praten sinds de ramp bij Tsjernobyl, omdat mijn vader en zijn familie daar vandaan komen, uit een klein dorpje zo’n tien kilometer van de kerncentrale. Iedereen wist dat er een explosie was geweest in een kerncentrale, maar het nieuws bleef stil en dus lag al dat nucleaire en radioactieve stof daar op de velden en ze werden gedwongen om aardappelen te poten, gewoon om geruchten te voorkomen, gewoon om de bevolking te laten weten dat alles in orde was. “Alles is in orde! Ga aan het werk op de velden!” En toen ik Poetin voor de eerste keer op het scherm zag voelde ik het gewoon. Ik heb hetzelfde gevoel, ik kijk tv en ik kijk naar een politiek reptiel en hij kijkt me in de ogen en liegt tegen me.’

Het monster in dit boek is niet Navalny, maar de Russische reptielenkoning.

Navalny’s vader werd geboren in de Sovjetrepubliek Oekraïne en de jonge Aleksej bracht zijn eerste negen zomers door in Zalissia, het dorp van zijn oma, voordat de autoriteiten door de kernramp genoodzaakt waren de hele gemeenschap te verplaatsen naar Nieuw Zalissia, bij Borodjanka, ten noorden van Kyiv. Toen de grote oorlog in 2022 begon vermoordden de Russische bezetters een van zijn achterneven, gewoon omdat hij

Navalny heette. Je zou kunnen zeggen dat Navalny door op te staan tegen het Kremlin op de manier waarop hij dat deed, opkwam voor zijn Oekraïense roots.

Voor mij symboliseert Navalny het idee van een Rusland zonder fascisme, vrij en democratisch. Von Stauffenberg waagde een poging Hitler te vermoorden, maar hij deed ook iets anders: hij hield in 1944 het idee van een ander Duitsland levend. Dat Von Stauffenberg een naziuniform droeg doet niet ter zake.

Of laten we *Terminator 2* eens onder de loep nemen. Aan het einde van de film horen we Sarah Connor, de moeder van de menselijke redder John, erkennen dat er hoop is omdat een machine kon leren van haar zoon te houden. Dat een Russische nationalist als Navalny uiteindelijk Poetins moordmachine oproept te vertrekken uit Oekraïne en Rusland om de grenzen van 1991 te respecteren, dat de Krim Oekraïens is, is geen kleinigheid.

Het Kremlin kijkt naar wat Kyiv zegt en zijn nuttige idioten ook. Tucker Carlson was ooit de meest bekeken presentator van het nieuws op de kabel in de Verenigde Staten, totdat hij werd ontslagen bij Fox News. Het Murdoch-imperium, dat eigenaar is van het netwerk, was blij met Carlsons samenzweringstheorie die beweerde dat Joe Biden de verkiezingen van 2020 van Donald Trump had gestolen dankzij stemmachines die een valse uitslag hadden gegenereerd. Ze hadden geen zin om de maker van de machines, Dominion Voting Systems, 787,5 miljoen dollar te betalen in een rechtszaak, dus daarom denken veel mensen dat hij door Fox werd ontslagen. Op 9 februari interviewde Carlson, nu freelance, Vladimir Poetin in Moskou. Het resultaat was een soms surrealistische maar vooral extreem saaie ontmoeting waarbij de Russische president de extreemrechtse Amerikaanse televisiepersoonlijkheid de les las over

ondoorgegrondelijke stukjes Russische geschiedenis waarin hij zijn nietszeggende argument uiteenzette dat Oekraïne bij Rusland hoort. Poetin sprak nonsens, maar Carlson liet hem zijn gang gaan. Carlsons sullige vragen verveelden zelfs Poetin, die later zei dat hij ‘niet helemaal tevreden was... Ik dacht eerlijk gezegd dat hij agressief zou zijn en zogenaamde scherpe vragen zou stellen. En ik was daar niet alleen klaar voor, ik wilde dat graag, want het zou me de gelegenheid hebben gegeven om scherp te reageren [...] Maar hij koos voor een andere tactiek.’

Poetin zoekt altijd graag naar de zwakke plek van een tegenstander, zinspeelde zelfs op Carlsons mislukte poging om bij de ‘Company’ te gaan werken. Poetin bracht ook zijn eigen complottheorie naar voren, hij beweerde dat de Oekraïense revolutie van 2014 geënceneerd was.

‘Met wiens steun?’ vroeg Carlson.

‘Met de steun van de CIA, natuurlijk.’

Een ondeugende Poetin haalde vervolgens uit: ‘De organisatie waar je vroeger lid van wilde worden, als ik het goed begrijp. Misschien moeten we God danken dat ze je niet hebben toege laten.’

Het klonk niet als een compliment en dat was het ook niet.

Toen ik Poetin in 2014 ongevraagd opzocht in een mammoetmuseum in Siberië, vroeg ik hem naar het neerschieten van de MH17, waarbij 298 onschuldige mensen uit de lucht werden geschoten door een Russische raket. Poetin loog en gaf de Oekraïners de schuld omdat ze niet met de separatisten in het oosten hadden gepraat, een formule die hij later gebruikte tegen president Macron van Frankrijk, een paar dagen voor de grote oorlog. Een paar uur later werd ik in mijn maag gestompt door een zwijgende dommekracht. Op een bepaalde grappige, eigenaardige manier was dit een compliment van het Kremlin. Geweld betekent dat ze je serieus nemen.

Het interview duurde twee uur, maar Carlson begon geen

enkele keer over het lot van Ruslands beroemdste politieke gevangene. Is het mogelijk dat Poetin Carlsons gebrek aan interesse in Navalny heeft gebruikt om hem een week later te laten vermoorden? Ik denk van wel.

Bij zijn terugkeer in de Verenigde Staten gaf Carlson een interview aan Chris Cuomo, de voormalige CNN-ster, die hem aansprak op deze veronachtzaming.

Cuomo: 'Je hebt hem niet naar Navalny gevraagd. Je zei dat alle leiders doden. Maar vind je niet dat als je met zo iemand gaat zitten, je hem ter verantwoording moet roepen voor dingen die ertoe doen? Hij heeft misschien iemand vermoord, misschien een heleboel mensen?'

Carlson: 'De Oekraïners zeggen ook dat hij hem niet vermoord heeft.'

Cuomo: 'Die vent ziet er het ene moment nog goed uit. Het volgende moment is hij dood.'

Carlson: 'De Oekraïense regering zei van niet, hij stierf een natuurlijke dood.'

Het is waar dat de Sfinx van Kyiv, het hoofd van de Oekraïense militaire inlichtingendienst Kirilo Boedanov, werd geciteerd toen hij verslaggevers op zondag vertelde dat 'ik jullie misschien teleurstel, maar we weten dat hij stierf aan een bloedprop', eraan toevoegend dat het 'min of meer bevestigd' was.

Carlson vervolgde: 'Wat is daar nou eigenlijk aan de hand? Ik durf er niet naar te raden. Oké, Navalny stierf precies tijdens de Veiligheidsconferentie in München. Ook midden in het debat over financiële steun voor Oekraïne in de Verenigde Staten, en zijn dood werd binnen enkele uren door de president van de Verenigde Staten gebruikt om nog eens 60 miljard te rechtvaardigen. Dat zijn dus alleen maar feiten. Ik heb geen flauw idee. Waar ik achter ben gekomen, en ik ben geen Rusland-expert, is dat dit een extreem ingewikkelde politieke omgeving is. Ex-

treem. Next level, zeg maar. Dit zijn de mensen die de schaakwereld domineren. En dus is hun politiek voor mij onbegrijpelijk. Wat gebeurt er eigenlijk? Ik bedoel, ik ben in veel landen geweest en heb veel over het buitenland geschreven. En wat ik geleerd heb is dat je eigenlijk niet echt weet wat er aan de hand is.’

Ik worstel hiermee. Ik heb er moeite mee hoe iemand die zo welbespraakt is als Carlson zo onwetend kan zijn over de opeenvolging van mensen die kritiek hadden op Poetin en nu dood zijn. Ik heb er moeite mee te weten dat Navalny gemarteld is in de Russische goelag, dat zijn advocaat zo geschokt was toen ze zag dat het gezicht van haar cliënt helemaal grijs was, maar dat Carlson, die twee uur de tijd kreeg om te praten met de man die verantwoordelijk is voor de moord op zo veel mensen, met de man die uiteindelijk verantwoordelijk is voor het creëren van Navalny’s luchtdichte isoleercel, niet eens de moeite nam om zijn naam te noemen.

Het lijkt wel alsof Tucker Carlson een creatie van Moskou is.

Het is nu moeilijk voor te stellen, maar Navalny had bijna Poetins regime ten val gebracht. Zijn grote moment kwam in 2012 toen Poetin zijn stroman Dmitri Medvedev – ‘de advocaat van Al Capone’ – het Kremlin uit werkte zodat hij er weer in kon, waarmee de grondwet net zoveel waard was als gebruikt wc-papier. Mensen die geloofden in Navalny’s idee van een ‘ander Rusland’, een Rusland dat stond voor democratie en de rechtsstaat, gingen met honderdduizenden de straat op. Navalny noemde Poetins politieke vehikel ‘De partij van boeven en dieven’, Poetin is een dief – in het Russisch: ‘Путин вор’/‘Poetin vor’ – en hij werd een soort rockster. Op een keer arresteerde de politie hem en draaide zijn arm achter zijn rug zodat hij het uitschreeuwde van de pijn, waarna ze hem opsloten in een politiebusje. Die video werd miljoenen keren bekeken.